

Instrukcja dotycząca praw aresztowanego nr 2 Prawo do informacji

Instrukcja przygotowana przez Inicjatywę Społeczeństwa Otwartego na rzecz Sprawiedliwości (Open Society Justice Initiative), która ma na celu pomoc praktykom prawa w egzekwowaniu prawa osób zatrzymanych do otrzymania informacji o podstawach aresztowania oraz o charakterze i podstawach wniesienia przeciwko nim wszelkich zarzutów lub oskarżeń, prawa do uzyskania informacji o prawie do obrony, oraz prawa dostępu do materiałów dowodowych, na których oparte zostały zarzuty.

czerwiec 2012

SPIS TREŚCI

JAK KORZYSTAĆ Z NINIEJSZEJ SZABLONOWEJ INSTRUKCJI.....	3
I. PRAWO DO UZYSKANIA INFORMACJI O PODSTAWACH ARESZTOWANIA LUB WNIESIENIA OSKARŻENIA.....	5
EUROPEJSKA KONWENCJA PRAW CZŁOWIEKA.....	5
<i>Prawo do uzyskania informacji o podstawach aresztowania</i>	5
<i>Prawo do uzyskania informacji o charakterze i podstawach wniesienia zarzutów</i>	7
DYREKTYWA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY W SPRAWIE PRAWA DO INFORMACJI W POSTĘPOWANIU KARNYM.....	8
POZOSTAŁE STANDARDY MIĘDZYNARODOWE	9
<i>Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych</i>	9
<i>Prawo do uzyskania informacji o podstawach aresztowania</i>	10
<i>Prawo do uzyskania informacji o istocie i przyczynach wniesienia zarzutów</i>	10
<i>Zbiór zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie aresztowania bądź uwięzienia (ang. Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment)</i>	11
WNIOSEK	12
II. PRAWO DO INFORMACJI O PRZYSŁUGUJĄCYCH PRAWACH	12
EUROPEJSKA KONWENCJA PRAW CZŁOWIEKA	12
DYREKTYWA W SPRAWIE PRAWA DO INFORMACJI W POSTĘPOWANIU KARNYM	14
INNE STANDARDY MIĘDZYNARODOWE I EUROPEJSKIE.....	15
<i>Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych</i>	15
<i>Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (ang. European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CPT)</i>	15
<i>Konwencja ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur</i>	16
<i>Podstawowe zasady ONZ dotyczące roli adwokata (ang. Basic Principles on the Role of Lawyers)</i> 16	
<i>Zbiór zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie aresztowania bądź uwięzienia</i>	16
WNIOSEK	16
III. PRAWO DOSTĘPU DO MATERIAŁÓW DOWODOWYCH	17
EUROPEJSKA KONWENCJA PRAW CZŁOWIEKA	17
DYREKTYWA W SPRAWIE PRAWA DO INFORMACJI W POSTĘPOWANIU KARNYM	19
POZOSTAŁE STANDARDY MIĘDZYNARODOWE	20
<i>Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych</i>	20
WNIOSEK	20
WNIOSKI DOTYCZĄCE PRAWA DO INFORMACJI	20

JAK KORZYSTAĆ Z NINIEJSZEJ SZABLONOWEJ INSTRUKCJI

1. Osoby, które zostały aresztowane lub były przesłuchiwane przez policję w związku z podejrzeniem o udział w popełnieniu przestępstwa, często są pozbawione ochrony. Stopień owego braku ochrony wzrasta, gdy takie osoby nie otrzymują informacji o podstawach zatrzymania, o zarzutach, jakie zostały wniesione oraz dowodach przeciwko nim i przysługujących im prawach. Wiedza oznacza możliwość działania, a jednym z najważniejszych czynników dla zapewnienia sprawiedliwego procesu jest ustalenie, czy osoby podejrzane wystarczająco dobrze rozumieją swoją sytuację i swoje prawa.
2. Chociaż w większości państw europejskich istnieją przepisy regulujące prawo do obrony podejrzanych w postępowaniu karnym, poziom przestrzegania i skuteczności takich praw jest w poszczególnych państwach znacząco różny. Istnieją poważne rozbieżności dotyczące metod udzielania informacji podejrzany, poziomu szczegółowości przekazywanych informacji oraz momentu, w którym informacje muszą być udzielone.
3. W ostatnich latach w Europie wdrożono ważne zmiany mające na celu ustanowienie wyraźnych minimalnych standardów dotyczących praw osób aresztowanych, tj. praw podejrzanych na początkowym etapie postępowania karnego. Inicjatywa na rzecz Sprawiedliwości wspiera wdrażanie takich zmian poprzez publikowanie serii instrukcji opracowań zawierających wskazówki natury technicznej dla prawników biorących udział w postępowaniach, w zakresie praw aresztowanego w sądach krajowych.
4. W instrukcji omówione są aktualne regionalne i międzynarodowe standardy prawne dotyczące praw podejrzanych do otrzymywania informacji w toku postępowania karnego. Prawo do informacji obejmuje trzy aspekty:
 - a) prawo do uzyskania informacji o podstawach aresztowania oraz o charakterze i podstawach wniesienia wszelkich zarzutów lub oskarżenia,
 - b) prawo do uzyskania informacji o prawie do obrony, oraz
 - c) prawo dostępu do materiałów dowodowych, na których oparte są zarzuty.
5. Instrukcja omawia standardy prawne wynikające z Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, a także zasady i standardy wyrażone w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych oraz standardy ustanowione przez Komitet Praw Człowieka oraz inne europejskie i oenztowskie instytucje. Szczególną uwagę poświęcono Dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym, która ustanawia nowe wiążące standardy dla Unii Europejskiej.
6. Inicjatywa na rzecz Sprawiedliwości zachęca prawników do wykorzystywania zawartych tu analiz i argumentów w trakcie sporów sądowych w ich państwach. Spór sądowy może stanowić skuteczne narzędzie do modyfikowania krajowego systemu sądownictwa karnego, który nie przewiduje wystarczających praw aresztowanego. Organizacja na rzecz Sprawiedliwości śledzi zmiany regulacji prawnych w państwach, które skutecznie zreformowały obowiązujące przepisy w zakresie praw aresztowanego. Prosimy o kontakt, jeżeli planują Państwo lub biorą udział w sprawie obejmującej omawiane kwestie. Być może będziemy w stanie przekazać informacje dotyczące regulacji prawnych wdrożonych w podobnych systemach prawnych, które to informacje mogą okazać się pomocne w danej sprawie, skontaktować Państwa z innymi prawnikami lub organizacjami, którzy z sukcesem brali udział w podobnej sprawie, czy też zaoferować pomoc lub poradę, dzięki którym strategiczne znaczenie danej sprawy zostanie wzmocnione.
7. Inicjatywa na rzecz Sprawiedliwości podjęła wszelkie starania, aby zapewnić, że prezentowane informacje są prawidłowe. Niniejsze opracowanie zostało jednak przygotowane wyłącznie w celach informacyjnych i nie stanowi porady prawnej. Sposób korzystania z niniejszego opracowania będzie zależał od okoliczności sprawy, sytuacji klienta oraz specyfiki ram prawnych obowiązujących w danym państwie.

8. W razie pojawienia się jakichkolwiek pytań lub opinii w sprawie niniejszego opracowania, lub jeżeli życzą sobie Państwo otrzymać je w innej wersji językowej, lub w wypadku gdy chcieliby Państwo poinformować Inicjatywę na rzecz Sprawiedliwości o dotyczących pomocy prawnej postępowaniach sądowych lub regulacjach legislacyjnych w Państwa kraju, prosimy o kontakt z:

Marion Isobel

Legal Officer, National Criminal Justice Reform

Open Society Justice Initiative

tel. (+36) 1 882 3154

marion.isobel@opensocietyfoundations.org

I. PRAWO DO UZYSKANIA INFORMACJI O PODSTAWACH ARESztOWANIA LUB WNIESIENIA OSKARŻENIA

9. Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC) oraz Komitet Praw Człowieka już dawno stwierdzili, jak ważne jest przekazywanie podstawowych informacji podejrzanym w celu zagwarantowania przysługujących im praw do sprawiedliwego procesu oraz ochrony przed niesłusznym aresztowaniem. W szczególności, Europejska Konwencja Praw Człowieka (EKPC) gwarantuje każdej osobie, która została aresztowana, prawo do otrzymania informacji o podstawie aresztowania i wszelkich wniesionych przeciwko niej zarzutach, a także prawo każdej osoby oskarżonej o popełnienie czynu zabronionego do otrzymania informacji o charakterze zarzutów i przyczynach ich wniesienia. Prawa te zostały również potwierdzone przez Komitet Praw Człowieka ONZ i Zgromadzenie Ogólne ONZ.
10. Ponadto, Rada Unii Europejskiej uznała prawo do informacji za najważniejszy element długofalowego planu mającego na celu wzmocnienie i ochronę praw podejrzanych w postępowaniach karnych w całej Unii Europejskiej. Unia Europejska przyjęła wiążące przepisy regulujące tę kwestię, na mocy których wszystkie państwa członkowskie muszą wdrożyć ustawy, rozporządzenia i przepisy administracyjne niezbędne do zapewnienia zgodności z postanowieniami Dyrektywy.

Europejska Konwencja Praw Człowieka

Prawo do uzyskania informacji o podstawach aresztowania

11. Podstawowym prawem osoby aresztowanej jest prawo do informacji o przyczynach pozbawienia wolności. Na mocy art. 5 ust. 2 EKPC: „Każdy, kto został zatrzymany, powinien zostać niezwłocznie i w zrozumiałym dla niego języku poinformowany o przyczynach zatrzymania i o stawianych mu zarzutach”. Europejski Trybunał Praw Człowieka wyjaśnił, że powyższe prawo stanowi elementarne zabezpieczenie przed niesłusznym aresztowaniem oraz integralną część ochrony nadanej na mocy postanowień art. 5¹.
12. Słowo „areszt/aresztowanie” ma znaczenie autonomiczne i oznacza moment, w którym dana osoba zostaje pozbawiona wolności². Wszystkim zatrzymanym należy udzielić powyższych informacji, aby umożliwić im zakwestionowanie zgodności z prawem takiego zatrzymania. ETPC: „osoba uprawniona do wszczęcia postępowania w celu pilnego ustalenia, czy jej zatrzymanie odbyło się w sposób zgodny z prawem, nie może skutecznie skorzystać z tego prawa, dopóki nie zostanie niezwłocznie i w dostatecznym zakresie poinformowana o przyczynach, na podstawie których została pozbawiona wolności”³.
13. *Język i szczegóły*. Informacje muszą być przekazane w sposób zrozumiały dla danej osoby „prostym, nietechnicznym językiem”, i muszą obejmować „prawne i faktyczne podstawy” aresztowania⁴. Na przykład, w sprawie *Fox, Campbell and Hartley v the UK* ETPC uznał, że niewystarczające było zwykłe poinformowanie podejrzanych przez funkcjonariusza dokonującego aresztowania, iż zostają zatrzymani na podstawie wskazanych przepisów prawa w związku z podejrzeniem o bycie terrorystami. Natomiast osoby takie powinny zostać poinformowane o „przyczynach, dla których są podejrzewane o bycie terrorystami”

¹ Wyrok ETPC z dnia 12 kwietnia 2005 r., *Shamayev and Others v. Georgia and Russia*, § 413; wyrok ETPC z dnia 30 sierpnia 1990 r., *Fox, Campbell and Hartley v the UK*, § 40.

² Wyrok ETPC z dnia 21 lutego 1990 r., *Van der Leer v. the Netherlands*, § 27.

³ Wyrok ETPC z dnia 12 kwietnia 2005 r., *Shamayev and Others v. Georgia and Russia*, § 413. Zob. również: wyrok ETPC z dnia 21 lutego 1990 r., *Van der Leer v. the Netherlands*, § 28; wyrok ETPC z dnia 30 sierpnia 1990 r., *Fox, Campbell and Hartley v the UK*, § 40; wyrok ETPC z dnia 5 listopada 1981 r., *X v. the United Kingdom*, § 66.

⁴ Wyrok ETPC z dnia 30 sierpnia 1990 r., *Fox, Campbell and Hartley v the UK*, § 40.

oraz o „podejrzeniach dotyczących ich udziału w konkretnych czynach przestępczych oraz członkostwa w nielegalnych organizacjach”⁵.

14. *Natychmiastowe udzielenie informacji.* Europejska Konwencja Praw Człowieka wymaga, aby informacje były przekazywane „natychmiast”, czyli niezwłocznie lub tak szybko, jak to będzie możliwe po pozbawieniu danej osoby wolności. Jednak trudno jest wywieść z orzecznictwa ETPC, jakie są dokładne zasady dotyczące akceptowanych przedziałów czasowych w kwestii udzielania informacji, ponieważ do tej pory kwestia ta była poruszana tylko w kilku sprawach. Europejski Trybunał Praw Człowieka rozpatrywał każdą sprawę z uwzględnieniem występujących w niej szczególnych okoliczności i unikał wyznaczania maksymalnych limitów czasowych. Na przykład, w sprawie *Kaboulov v. Ukraine*, wnioskodawca został aresztowany w celu deportacji, a ETPC uznał, że czterdziestominutowe opóźnienie w poinformowaniu zatrzymanego o podstawach jego aresztowania nie powinno stanowić problemu w świetle art. 5 ust. 2⁶. Dla porównania, w sprawie *Saadi v. the United Kingdom*, ETPC stwierdził naruszenie postanowień art. 5 ust. 2 w sytuacji, gdy osoba starająca się o azyl została poinformowana o przyczynach zatrzymania dopiero w schronisku dla bezdomnych, po upływie 76 godzin⁷. Ponadto, ETPC był szczególnie elastyczny w odniesieniu do śledztw w sprawie rzekomych terrorystów uznając, że wystarczające może okazać się poinformowanie najpierw o ogólnym charakterze oskarżenia, podczas gdy więcej szczegółów zostaje przekazane wkrótce potem⁸. Europejski Trybunał Praw Człowieka będzie tolerował niewielkie opóźnienia w przekazywaniu informacji zgodnie z postanowieniami art. 5 ust. 2, lecz jedynie w sytuacjach, gdy dana sprawa charakteryzuje się specjalnymi okolicznościami i wysokim stopniem skomplikowania. Co do zasady, informacje o przyczynach aresztowania powinny być przekazywane natychmiast po zatrzymaniu.
15. *Wystarczająca argumentacja.* W okresie następującym bezpośrednio po aresztowaniu, podejrzany musi zostać poinformowany o podstawach aresztowania i wniesionym przeciwko niemu zarzutom. Jeżeli jednak organy ścigania będą dalej przetrzymywać podejrzanego w areszcie, przyczyny, które pierwotnie usprawiedliwiały aresztowanie mogą przestać być aktualne. Na przykład, o ile „uzasadnione podejrzenie popełnienia czynu zagrożonego karą” stanowi wystarczającą podstawę do zastosowania aresztowania⁹, o tyle „nadchodzi taki moment, gdy [uzasadnione podejrzenie] nie jest już wystarczające” i należy przedstawić „relewantne i wystarczające” podstawy uzasadniające przedłużenie pozbawienia wolności¹⁰. Co więcej, Trybunał wskazał, że władze krajowe nie mogą opierać się na podstawach aresztowania, które początkowo uzasadniały zatrzymanie, poprzez zwykłe odniesienie do nich; władze muszą natomiast wyjaśnić, dlaczego te podstawy wciąż mają zastosowanie i odnieść się do konkretnych faktów związanych z zachowaniem i sytuacją osobistą zatrzymanego¹¹. W związku z tym, że przepis art. 5 ust. 1 ma na celu zapewnienie, że podejrzany posiada informacje wystarczające do zakwestionowania zgodności z prawem okoliczności zatrzymania, władze są obarczone stałym obowiązkiem udzielania informacji. Władze krajowe muszą przez cały okres zatrzymania informować podejrzanego o ulegających stopniowo zmianie podstawach zatrzymania.

⁵ Wyrok ETPC z dnia 30 sierpnia 1990 r., *Fox, Campbell and Hartley v the UK*, § 41.

⁶ Wyrok ETPC z dnia 19 listopada 2009 r., *Kaboulov v. Ukraine*, § 147.

⁷ Wyrok ETPC z dnia 29 stycznia 2008 r., *Saadi v. the United Kingdom*, § 84–85.

⁸ Wyrok ETPC z dnia 30 sierpnia 1990 r., *Fox, Campbell and Hartley v the UK*, § 40. Zob. również wyrok ETPC z dnia 28 października 1994 r., *Murray v. the United Kingdom*, § 72.

⁹ Art. 5 ust. 1 lit. c) EKPC.

¹⁰ Wyrok ETPC z dnia 3 października 2006 r., *McKay v. UK*, § 45; wyrok ETPC z dnia 8 listopada 2005 r., *Khudoyorov v. Russia*, § 174.

¹¹ Wyrok ETPC z dnia 4 marca 2010 r., *Savenkova v. Russia*, § 84. Wyrok ETPC z dnia 5 marca 1998 r., *Clooth v. Belgium*, § 41.

Prawo do uzyskania informacji o charakterze i podstawach wniesienia zarzutów

16. W wypadku oskarżenia danej osoby o popełnienie czynu zagrożonego karą, na władzach spoczywa kolejny obowiązek podejmowania działań w celu udzielenia takiej osobie szczegółowych informacji o podejrzeniach w stosunku do niej i zapewnienia, że takie informacje są dla niej zrozumiałe. Na mocy art. 6 ust. 3 lit. a) EKPC, każdy oskarżony o popełnienie czynu zagrożonego karą ma prawo do „niezwłocznego otrzymania szczegółowej informacji, w języku dla niego zrozumiałym, o istocie i przyczynie skierowanego przeciwko niemu oskarżenia”. Europejski Trybunał Praw Człowieka wyjaśnił podstawę logiczną postanowienia tego artykułu: podejrzany musi otrzymać dostateczne informacje, konieczne, aby „w pełni zrozumieć treść wniesionych przeciwko niemu oskarżeń w kontekście przygotowania obrony przed sądem”¹².
17. To, czy przekazane informacje są wystarczające należy ocenić na podstawie przepisu art. 6 ust. 3 lit. b) EKPC, który gwarantuje każdemu prawo do odpowiedniego czasu i możliwości do przygotowania obrony, jak również w kontekście bardziej ogólnego prawa do sprawiedliwego procesu, o którym mowa w art. 6 ust. 1 EKPC¹³.
18. *Obowiązek pozytywny*. Poinformowanie o istocie i przyczynie wniesienia oskarżenia stanowi obowiązek pozytywny, którego realizacja wymaga podjęcia aktywnych kroków przez prokuratora lub policję. Udostępnienie takich informacji wyłącznie w sytuacji, gdy zażąda ich podejrzany, nie jest wystarczające. Europejski Trybunał Praw Człowieka podkreślił, że ten obowiązek „obciąża wyłącznie organy ścigania i nie może być spełniony w sposób bierny, tj. poprzez samo udostępnienie informacji, bez ich wyraźnego przekazania do wiadomości obrony”¹⁴. Od organów ścigania może być wymagane podjęcie dodatkowych kroków w celu przekazania informacji do wiadomości podejrzanego i zapewnienia, że podejrzany dobrze zrozumiał udostępnione informacje¹⁵. Fakt, że podejrzany ma prawo wglądu do akt sprawy czy też do materiałów dowodowych, nie zwalnia organów ścigania z obowiązku niezwłocznego poinformowania podejrzanego o szczegółach wniesionego oskarżenia¹⁶.
19. *Język i forma*. Odnośnie do formy przekazywania informacji, przepis art. 6 ust. 3 lit. a) EKPC nie zawiera żadnych szczególnych wymogów dotyczących sposobu, w jaki podejrzany ma zostać poinformowany o istocie i przyczynie wniesionego przeciwko niemu oskarżenia. W niektórych okolicznościach, dopuszczalne jest udzielenie informacji w formie ustnej¹⁷; w innych sytuacjach, ETPC uznał jednak, że dane okoliczności wymagały powiadomienia w formie pisemnej zauważając, że np. podsądny cudzoziemiec może znaleźć się w niekorzystnej sytuacji, jeżeli nie otrzyma pisemnego tłumaczenia aktu oskarżenia na język, który jest dla niego zrozumiały¹⁸.
20. *Treść*. W odniesieniu do treści przekazywanych informacji, podejrzany musi być poinformowany co najmniej o „istotnych faktach, świadczących przeciwko niemu, na których oparte jest oskarżenie, a także o istocie oskarżenia, tj. o kwalifikacji prawnej owych istotnych faktów”¹⁹. Ilość, szczegółowość i dokładność informacji, jakie muszą być przekazane podejrzanemu, a także termin przekazania takich informacji zależą od

¹² Wyrok ETPC z dnia 25 lipca 2000 r., *Mattoccia v Italy*, § 60.

¹³ Wyrok ETPC z dnia 30 stycznia 2001 r., *Vaudelle v France*, § 35; wyrok ETPC z dnia 28 sierpnia 1991 r., *F.C.B. v Italy*, § 29.

¹⁴ Wyrok ETPC z dnia 25 lipca 2000 r., *Mattoccia v Italy*, § 65.

¹⁵ Wyrok ETPC z dnia 19 grudnia 1989 r., *Brozicek v Italy*, § 41; wyrok ETPC z dnia 19 grudnia 1989 r., *Kamasinski v Austria*, § 79; wyrok ETPC z dnia 25 lipca 2000 r., *Mattoccia v Italy*, § 65.

¹⁶ Wyrok ETPC z dnia 25 lipca 2000 r., *Mattoccia v Italy*, § 64–65.

¹⁷ Np. wyrok ETPC z dnia 26 marca 1999 r., *Pélissier and Sassi v France*, § 53.

¹⁸ Wyrok ETPC z dnia 19 grudnia 1989 r., *Kamasinski v Austria*, § 79.

¹⁹ Wyrok ETPC z dnia 25 lipca 2000 r., *Mattoccia v Italy*, § 59. Zob. również wyrok ETPC z dnia 26 marca 1999 r., *Pélissier and Sassi v France*, § 51.

skomplikowania i istoty danej sprawy²⁰. Na przykład, w sprawie *Brozicek v Italy*, ETPC uznał, że przekazane szczegóły były wystarczające do spełnienia wymogów przewidzianych w art. 6 ust. 3 lit. a), ponieważ powiadomienie „w wystarczającym stopniu przedstawiało listę zarzucanych czynów, jak również miejsce i czas ich popełnienia, zawierało odniesienia do odpowiednich przepisów kodeksu karnego i zawierało imię i nazwisko poszkodowanego”²¹.

21. I odwrotnie, niedozwolone jest, aby treść powiadomienia była niejasna w zakresie niezbędnych szczegółów, takich jak czas i miejsce rzekomego popełnienia przestępstwa. W sprawie *Mattoccia v Italy*²², ETPC stwierdził naruszenie przepisów art. 6 ust. 3 lit. a) oraz b) w związku z art. 6 ust. 1 EKPC, podkreślając, że „przekazanie pełnych, szczegółowych informacji dotyczących zarzutów wniesionych przeciwko podsądnemu stanowi przesłankę niezbędną do zapewnienia sprawiedliwego procesu”²³.
22. *Niezwłoczne udzielenie informacji*. Art. 6 ust. 3 lit. a) wymaga, aby informacje były udzielane niezwłocznie, w trakcie postępowania przygotowawczego. W sprawie *Mattoccia v Italy*, ETPC skrytykował postępowanie władz krajowych z powodu nieudzielenia podejrzanemu wystarczających informacji przed jego pierwszym przesłuchaniem przez policję oraz z powodu niezapewnienia dostępu do materiałów dowodowych zgromadzonych w aktach sprawy przed zakończeniem postępowania przygotowawczego²⁴.
23. *Obowiązek ciągły*. O ile dana osoba musi zostać niezwłocznie poinformowana o wniesionych przeciwko niej zarzutach, obowiązek udzielania informacji dotyczących oskarżenia wniesionego przeciwko podejrzanemu ma charakter ciągły. Podważenie lub zmiana aktu oskarżenia przez prokuraturę bez powiadomienia o tym oskarżonego są zatem również niedozwolone. W związku z powyższym, w sprawie *Pélissier and Sassi v France*, ETPC stwierdził naruszenie przepisu art. 6 ust. 3 lit. a) polegające na tym, że wnioskodawcy nie zostali powiadomieni o tym, że okoliczności świadczące przeciwko nim zostały zweryfikowane i są oni aktualnie podejrzani o popełnienie innego czynu zagrożonego karą niż czyn pierwotnie im zarzucany²⁵.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym

24. Prawo do informacji jest już ustanowione w na poziomie unijnym i ma znaczący wpływ na obowiązki ciążące na państwach członkowskich. W dniu 26 kwietnia 2012 r., Rada Unii Europejskiej i Parlament Europejski zatwierdziły Dyrektywę mającą na celu ochronę prawa do informacji w postępowaniu karnym²⁶, w ramach *Rezolucji dotyczącej harmonogramu działań mających na celu umocnienie praw procesowych osób podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym* („Harmonogram działań UE”)²⁷.
25. Dyrektywa określa minimalne wymogi obowiązujące w Unii Europejskiej, odnoszące się do informowania podejrzanych i oskarżonych o toczących się przeciwko nim postępowaniach. Wszystkie państwa członkowskie są obecnie zobowiązane do wdrożenia ustaw, rozporządzeń i przepisów administracyjnych niezbędnych do zapewnienia zgodności z Dyrektywą. Dyrektywa jest wiążąca i wykonalna; osoby fizyczne mogą

²⁰ Wyrok ETPC z dnia 25 lipca 2000 r., *Mattoccia v Italy*, § 60.

²¹ Wyrok ETPC z dnia 19 grudnia 1989 r., *Brozicek v Italy*, § 42.

²² Wyrok ETPC z dnia 25 lipca 2000 r., *Mattoccia v Italy*.

²³ Wyrok ETPC z dnia 25 lipca 2000 r., *Mattoccia v Italy*, § 59.

²⁴ Wyrok ETPC z dnia 25 lipca 2000 r., *Mattoccia v Italy*, § 63–64.

²⁵ Wyrok ETPC z dnia 26 marca 1999 r., *Pélissier and Sassi v France*, § 50–56.

²⁶ *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym*, 2010/0215(COD), COM(2010) 392/3. Dyrektywa stanowi Środek B w ramach Harmonogramu działań UE.

²⁷ Rezolucja Rady z dnia 30 listopada 1999 r. (2009/C 295/01).

pozwać państwo członkowskie w razie nieprawidłowego wdrożenia postanowień Dyrektywy²⁸.

26. Przepis art. 3 Dyrektywy wymaga, aby każdej osobie podejrzanej lub osobie oskarżonej o popełnienie przestępstwa – niezależnie od tego, czy została zaaresztowana, zatrzymana czy też wniesiono przeciwko niej zarzuty – zostały udzielone podstawowe informacje o przysługujących jej prawach procesowych.
- „1. Państwa członkowskie zapewniają, aby osobom podejrzanym lub oskarżonym niezwłocznie udzielano informacji dotyczących przynajmniej poniższych praw procesowych, stosowanych zgodnie z prawem krajowym, aby umożliwić skuteczne wykonywanie tych praw:
- (a) prawo do adwokata,
 - (b) wszelkie uprawnienia do bezpłatnej porady prawnej i warunki jej uzyskania,
 - (c) prawo do informacji dotyczących oskarżenia, zgodnie z art. 6,
 - (d) prawo do tłumaczenia ustnego i pisemnego,
 - (e) prawo do odmowy składania wyjaśnień.
2. Państwa członkowskie zapewniają, aby informacje określone w ust. 1 zostały udzielone ustnie lub pisemnie, w prostym i przystępnym języku, z uwzględnieniem wszelkich szczególnych potrzeb osób podejrzanych lub oskarżonych, wymagających szczególnego traktowania”.
27. W szczególności przepis art. 6 Dyrektywy chroni prawo do uzyskania informacji dotyczących oskarżenia. Zapewnia się, aby osobom podejrzanym lub oskarżonym „udzielono informacji o czynie zabronionym, o którego popełnienie są one podejrzane lub oskarżone. Informacje te przekazuje się niezwłocznie i są one na tyle szczegółowe, na ile jest to konieczne do zagwarantowania rzetelności postępowania oraz skutecznego wykonywania prawa do obrony”.
28. Motyw 28 zawiera dalsze wyjaśnienia dotyczące terminu i treści przekazywanych informacji o oskarżeniu. Na mocy tego przepisu, osobom podejrzanym i oskarżonym informacje „należy podawać niezwłocznie, a najpóźniej przed ich pierwszym oficjalnym przesłuchaniem przez policję lub inny właściwy organ”. Stanowi się również, że informacje powinny obejmować wystarczające szczegóły zapewniające sprawiedliwy proces, w tym „Opis faktów oraz, jeżeli są znane, czas i miejsce, oraz możliwą kwalifikację prawną zarzucanego czynu”.
29. Reasumując, Dyrektywa w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym zawiera szczegółowe obowiązki wszystkich państw członkowskich Unii Europejskiej, a także określa minimalne standardy dotyczące przekazywania informacji osobom podejrzanym i oskarżonym. Wspomniane obowiązki, które odzwierciedlają i objaśniają minimalne standardy ustalone przez ETPC, muszą zostać wdrożone do prawa krajowego i praktyki wszystkich państw członkowskich.

Pozostałe standardy międzynarodowe

30. Kilka innych organów międzynarodowych podkreśliło podstawowe znaczenie prawa do informacji, oraz wyjaśniło i poszerzyło standardy ustanowione przez ETPC.
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych
31. Wdrażając MPPOiP, Komitet Praw Człowieka potwierdził zasady ustalone przez ETPC, a ponadto ustanowił, że każdy ma prawo do informacji o podstawach aresztowania i musi otrzymać szczegółowe informacje dotyczące istoty i przyczyny wniesionych przeciwko

²⁸ Wyrok ETS z dnia 4 grudnia 1974 r., *Van Duyn v Home Office*.

niemu oskarżeń. Komitet Praw Człowieka poszedł jeszcze dalej niż ETPC w rozważaniach na temat co należy uznać za powiadomienie „niezwłoczne”.

Prawo do uzyskania informacji o podstawach aresztowania

32. Zgodnie z art. 9 ust. 2 MPPOiP „Osobę aresztowaną należy poinformować w chwili aresztowania o przyczynach aresztowania i w krótkim czasie powiadomić o wysuwanych przeciwko niej zarzutach”. Komitet wyjaśnił, że „jedną z najważniejszych przyczyn wymogu udzielenia informacji «w krótkim czasie» w wypadku oskarżenia o popełnienie przestępstwa jest umożliwienie osobie zatrzymanej zwrócenia się do kompetentnego organu sądowego o decyzję potwierdzającą, że zatrzymanie odbyło się zgodnie z prawem”²⁹. W sprawie *Krasnova v Kirgizstan*, Komitet Praw Człowieka wyjaśnił, co jej zdaniem oznacza powiadomienie „niezwłocznie”, jednocześnie stwierdzając naruszenie postanowienia art. 9 ust. 2 w związku z tym, że wnioskodawca nie został poinformowany o przyczynie aresztowania w ciągu pierwszych 24 godzin od zatrzymania³⁰.
33. W sprawie *Drescher Caldas v. Uruguay*, Komitet Praw Człowieka wyjaśnił, na czym polega poziom szczegółowości przewidziany w art. 9 ust. 2 MPPOiP. Komitet wskazał, że informacje muszą być wystarczające, aby umożliwić podejrzanemu „podjęcie niezwłocznych kroków w celu uzyskania zwolnienia z aresztu, jeżeli jego zdaniem podane przyczyny są nieważne lub bezpodstawne”³¹. W tej sprawie, Komitet podniósł, że nie było wystarczające zwykłe poinformowanie wnioskodawcy, że został aresztowany na podstawie „niezwłocznie podejmowanych środków bezpieczeństwa” obowiązujących w Urugwaju, bez jakiegokolwiek wskazania istoty wniesionych przeciwko niemu zarzutów³². Podobnie, w sprawie *Carballal v Uruguay*, ETPC stwierdził, że niewystarczające było samo powiadomienie danej osoby, że została aresztowana w związku z prowadzeniem „działań dywersyjnych”, bez wyjaśnienia zakresu ani znaczenia działań, które stanowią przestępstwo na podstawie stosownych przepisów³³.

Prawo do uzyskania informacji o istocie i przyczynach wniesienia zarzutów

34. Treść art. 14 ust. 3 lit. a) MPPOiP jest odpowiednikiem art. 6 ust. 3 lit. a) EKPC, i potwierdza, że każda osoba oskarżona o popełnienie przestępstwa ma prawo do „otrzymania niezwłocznie szczegółowej informacji w języku dla niej zrozumiałym o rodzaju i przyczynie oskarżenia”. Jednak Komitet Praw Człowieka poszedł dalej niż ETPC określając, jak wspomniane prawo należy wykonywać w praktyce. W Komentarzu ogólnym nr 32, Komitet Praw Człowieka przedstawił poniższe kompleksowe i ramowe wytyczne dotyczące zastosowania art. 14 ust. 3 lit. a) MPPOiP.
35. Po pierwsze, w odniesieniu do **zakresu uprawnień**, Komitet dobitnie stwierdził, że wszystkie osoby oskarżone o popełnienie przestępstwa mają prawo do informacji o wniesionych zarzutach, niezależnie od tego czy zostały formalnie aresztowane lub zatrzymane. Komitet uznał, że art. 14 ust. 3 lit. a) „ma zastosowanie do wszystkich przypadków oskarżeń o popełnienie przestępstwa, w tym spraw osób, które nie zostały

²⁹ Decyzja Komitetu Praw Człowieka z dnia 30 marca 1992 r., *Campbell v Jamaica*, Doc. CCPR/C/44/D/248/1987.

³⁰ Decyzja Komitetu Praw Człowieka z dnia 29 marca 2011 r., *Krasnova v Kirgizstan*, Doc. CCPR/C/101/D/1402/2005, § 8.5. Zob. również decyzja Komitetu Praw Człowieka z dnia 22 marca 1996 r., *P. Grant v. Jamaica*, Doc. GAOR, A/51/40 (tom II), § 8.1 oraz decyzja Komitetu Praw Człowieka z dnia 8 kwietnia 1991 r., *Paul Kelly v. Jamaica*, Doc. CCPR/C/41/D/253/1987, § 5.8.

³¹ Decyzja Komitetu Praw Człowieka z dnia 21 lipca 1983 r., *Drescher Caldas v. Uruguay*, Doc. Supp. No. 40 (A/38/40), § 13.2.

³² Decyzja Komitetu Praw Człowieka z dnia 21 lipca 1983 r., *Adolfo Drescher Caldas v. Uruguay*, Doc. Supp. No. 40 (A/38/40), § 13.2.

³³ Decyzja Komitetu Praw Człowieka z dnia 27 marca 1981 r., *Carballal v. Uruguay*, Doc. CCPR/C/OP/1, § 12.

zatrzymane, lecz nie ma zastosowania do śledztwa prowadzonego przed postawieniem zarzutów³⁴.

36. Po drugie, w kwestii **terminu powiadomienia**, Komitet uznał, że „prawo do otrzymania informacji o oskarżeniu «niezwłocznie» oznacza, że informacja powinna być udzielona tak szybko, jak tylko danej osobie zostaną formalnie postawione zarzuty na podstawie krajowych przepisów prawa lub jej dane zostaną podane do wiadomości publicznej ujawnione jako osoby oskarżonej o przestępstwo³⁵. W sprawie *Williams v. Jamaica*, Komitet wyjaśnił dalej, że szczegółowe informacje o oskarżeniu muszą być przekazane „przy rozpoczęciu śledztwa lub w trakcie dalszego przesłuchania, z którego wyniknie podejrzenie o popełnienie przestępstwa przez daną osobę³⁶”.
37. Po trzecie, w odniesieniu do **formy powiadomienia**, Komitet wyjaśnił, że poinformowanie podejrzanego o zarzutach w formie ustnej jest dozwolone wyłącznie w wypadku, gdy takie informacje zostaną następnie potwierdzone na piśmie³⁷. Dzięki temu usunięta zostaje luka w standardach wyznaczonych przez ETPC, i podkreślona zostaje waga zapewnienia, że podejrzanym rozumie przekazane informacje.

Zbiór zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie aresztowania bądź uwięzienia (ang. *Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment*)

38. Zbiór zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie aresztowania bądź uwięzienia, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w dniu 9 grudnia 1988 r., określa zasady dotyczące ochrony wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie zatrzymania lub uwięzienia i precyzuje informacje, jakich należy udzielić przy aresztowaniu³⁸. Choć nie jest ona wiążąca, Rezolucja określa miarodajne zasady ogólne zaakceptowane przez społeczność międzynarodową w celu ochrony praw do uzyskania informacji o wniesionym oskarżeniu, zatem stanowi znaczący dokument w interpretacji praw podstawowych.
39. Na mocy zasady 10 „Każdy, kto jest zatrzymany, będzie poinformowany w momencie zatrzymania o przyczynach zatrzymania, jak również będzie niezwłocznie poinformowany o stawianych mu zarzutach”. Zasada 11 ust. 2 głosi, że „Osoba zatrzymana i, jeśli zostanie ustanowiony, jej pełnomocnik, zostaną niezwłocznie i w wyczerpujący sposób poinformowani o każdym postanowieniu o zatrzymaniu oraz o jego podstawach”. Zasada 12 precyzuje poziom szczegółowości informacji przekazywanych zatrzymanemu: „(a) powody zatrzymania; (b) data i godzina zatrzymania, jak również przekazania zatrzymanej osoby do miejsca, gdzie będzie przetrzymywana oraz jej pierwszego stawienia się przed organem sądowym lub innym; (c) tożsamość zaangażowanych funkcjonariuszy organów ścigania; (d) dokładna informacja o miejscu przetrzymywania”. Zasady określają zatem dodatkowe ważne informacje, jakie należy przekazać każdej osobie po zatrzymaniu – godzinę zatrzymania, tożsamość funkcjonariuszy organów ścigania, oraz miejsce przetrzymywania – i zachęcono wszystkie państwa do dołożenia

³⁴ Komitet Praw Człowieka, Komentarz ogólny nr 32, *Prawo do równego traktowania przed sądami i trybunałami oraz do sprawiedliwego procesu*, UN Doc. CCPR/C/GC/32, 23 sierpnia 2007 r., § 32, 34. Zob. również decyzja Komitetu Praw Człowieka z dnia 28 października 2005 r., *Khachatrian v. Armenia*, Doc. CCPR/C/85/D/1056/2002, § 6.4.

³⁵ Komitet Praw Człowieka, Komentarz ogólny nr 32, *Prawo do równego traktowania przed sądami i trybunałami oraz do sprawiedliwego procesu*, UN Doc. CCPR/C/GC/32, 23 sierpnia 2007 r., § 32, 34.

³⁶ Decyzja Komitetu Praw Człowieka z dnia 8 kwietnia 1997 r., *Desmond Williams v. Jamaica*, Doc. CCPR/C/59/D/561/1993 § 9.2.

³⁷ Komitet Praw Człowieka, Komentarz ogólny nr 32, *Prawo do równego traktowania przed sądami i trybunałami oraz do sprawiedliwego procesu*, UN Doc. CCPR/C/GC/32, 23 sierpnia 2007 r., § 31.

³⁸ *Zbiór zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie aresztowania bądź uwięzienia*, UNGA, UN Doc. A/RES/43/173.

wszelkich starań, aby zapewnić ochronę praw człowieka osoby zatrzymanej lub uwięzionej.

Wniosek

40. Na mocy art. 5 ust. 2 EKPC i art. 9 ust. 2 MPPOiP, osoba pozbawiona wolności musi zostać poinformowana o przyczynach zatrzymania i wszelkich wniesionych przeciwko niej zarzutach. Informacje powinny zostać przekazane tak szybko, jak to będzie możliwe po pozbawieniu danej osoby wolności, choć dozwolone jest niewielkie opóźnienie, jeżeli wymagają tego okoliczności sprawy. Informacje muszą być przekazane w sposób zrozumiały dla danej osoby, sformułowane prostym językiem nietechnicznym, i powinny być udzielone na piśmie. Należy przedstawić wystarczające szczegóły dotyczące podstaw prawnych i faktycznych aresztowania, aby umożliwić danej osobie zawnieśkoswanie o wydanie przez odpowiedni organ sądowy niezwłocznej decyzji potwierdzającej, że zatrzymanie odbyło się zgodnie z prawem.
41. Na mocy art. 6 ust. 3 lit. a) EKPC i art. 14 ust. 3 lit. a) MPPOiP, każdej osobie, której zarzuca się popełnienie przestępstwa, należy przedstawić szczegółowe informacje o istocie i przyczynie oskarżenia lub zarzutów wniesionych przeciwko tej osobie. Obowiązku tego nie można spełnić w sposób bierny; jest to obowiązek pozytywny, którego realizacja wymaga podjęcia aktywnych kroków przez prokuratora lub policję. Informacje należy przekazać niezwłocznie po oskarżeniu danej osoby, ujawnieniu jej danych jako oskarżonego, lub w momencie rozpoczęcia postępowania przygotowawczego bądź po przesłuchaniu, które skutkuje wniesieniem formalnych zarzutów względem zatrzymanego. Informacje powinny być wystarczające, aby zapewnić, że dana osoba w pełni rozumie treść zarzutów, i umożliwić jej przygotowanie odpowiedniej obrony. Informacje takie muszą obejmować co najmniej istotne fakty stanowiące podstawę zarzutów oraz prawną kwalifikację danego stanu faktycznego.
42. Poza istniejącymi standardami wynikającymi z ustaleń ETPC i Komitetu Praw Człowieka, prawo do informacji zostało ustanowione na poziomie unijnym, nakładając na wszystkie państwa członkowskie nowe wiążące i egzekwowalne obowiązki. Dyrektywa w sprawie prawa do informacji wymaga, aby wszystkie państwa członkowskie wprowadziły zmiany w swoim systemie prawa, aby zapewnić przekazywanie odpowiednim osobom szczegółowych informacji w momencie aresztowania i wniesienia zarzutów. Wszystkie osoby aresztowane w UE mają prawo dowiedzieć się, dlaczego są podejrzewane o popełnienie przestępstwa niezwłocznie po pozbawieniu ich wolności. Mają również prawo do szczegółowych informacji o wniesionych przeciwko nim zarzutach, w tym opisu okoliczności, w których domniemane przestępstwo zostało popełnione oraz o istocie i kwalifikacji prawnej danego czynu.

II. PRAWO DO INFORMACJI O PRZYSŁUGUJĄCYCH PRAWACH

43. Prawo do sprawiedliwego procesu może być zrealizowane w sposób praktyczny i skuteczny wyłącznie wtedy, gdy dane osoby są informowane o przysługujących im prawach, ponieważ osoby nieświadome swoich praw nie są w stanie ich egzekwować. Aby chronić podstawowe prawo do sprawiedliwego procesu, władze sądowe muszą podjąć wszelkie uzasadnione kroki w celu zapewnienia, że podejrzani są w pełni świadomi swojego prawa do obrony od początku postępowania karnego.

Europejska Konwencja Praw Człowieka

44. Europejski Trybunał Praw Człowieka wielokrotnie podnosił, że od władz wymaga się podjęcia pozytywnych kroków, aby zapewnić zgodność z wymogami dotyczącymi sprawiedliwego procesu, określonymi w art. 6 EKPC, w tym między innymi uzyskania pewności, że podejrzani są świadomi swoich praw. Choć treść EKPC nie zawiera wyraźnego wymogu, aby organy sądowe informowały podejrzanych o ich prawie do

obrony, obowiązek ten został uznany przez Trybunał za dorozumiany w ramach prawa do sprawiedliwego procesu w związku z tym, że Konwencja ma na celu zagwarantowanie praw, które nie są jedynie teoretyczne ale takich, które są wykonalne w praktyce i skuteczne. Europejski Trybunał Praw Człowieka podniósł, że ma to w szczególności zastosowanie do prawa do obrony oraz prawa do sprawiedliwego procesu³⁹.

45. W sprawie *Panovits v Cyprus*, wnioskodawca, który był niepełnoletni, został aresztowany w związku z włamaniem i morderstwem. Został przesłuchany przez policję bez udziału adwokata i podczas nieobecności swojego opiekuna, i przyznał się do winy. Władze argumentowały, że organy ścigania byłyby skłonne umożliwić wnioskodawcy skorzystanie z jego prawa do otrzymania pomocy prawnej w każdym momencie, gdyby wnioskodawca o to poprosił. Europejski Trybunał Praw Człowieka podniósł, że zastosowanie miał pozytywny obowiązek przekazania wnioskodawcy niezbędnych informacji, umożliwiających mu uzyskanie zastępstwa procesowego, oraz że takie biernie podejście spowodowało naruszenie przepisów art. 6⁴⁰. Europejski Trybunał Praw Człowieka stwierdził ponadto, że władze powinny były „aktywnie zapewnić”, że wnioskodawca zrozumiał treść swojego prawa do wsparcia i pomocy prawnej oraz do odmowy składania zeznań.
46. Europejski Trybunał Praw Człowieka stwierdził również naruszenie art. 6 w podobnych okolicznościach w sprawie *Padalov v Bulgaria*⁴¹. W tej sprawie, wnioskodawca nie był osobą małoletnią ani mającą szczególne potrzeby. Został zatrzymany za przestępstwa na tle seksualnym i wyjaśnił policji, że nie stać go na zaangażowanie prawnika i że jego zdaniem nie kwalifikuje się do otrzymania pomocy prawnej na podstawie krajowych regulacji prawnych. Europejski Trybunał Praw Człowieka podnosił, że władze państwowe powinny były zastosować bardziej aktywne podejście, aby zapewnić, że wnioskodawcę poinformowano o jego prawie do otrzymania pomocy prawnej, oraz że decyzja władz o ich biernym zachowaniu oznaczała zaniechanie wykonania ciężącego na nich obowiązku i stanowiła naruszenie art. 6 EKPC⁴².
47. Europejski Trybunał Praw Człowieka unikał dokładnego określenia, które prawa należy uwzględnić w powiadomieniu i stwierdził, że forma i sposób powiadomienia mogą być różne w zależności od okoliczności danej sprawy. Władze muszą przekazać oskarżonemu przynajmniej informację o jego prawie do odmowy zeznań⁴³. Jednak ETPC stwierdził, że „niezbędne są dodatkowe środki ochrony, jeśli oskarżony poprosi o pomoc prawną, ponieważ gdyby oskarżony nie miał pełnomocnika procesowego, miałby mniejsze szanse na uzyskanie informacji o swoich prawach i w rezultacie istniałaby mniejsza szansa, że prawa te będą respektowane”⁴⁴.
48. Ponadto, w wypadku gdy podejrzanymi są osoby o szczególnych potrzebach w związku ze swoim wiekiem lub innymi cechami, ETPC wymaga, aby władze podjęły dodatkowe kroki w celu wyjaśnienia istoty praw przysługujących podejrzanym, w szczególności prawa do pomocy prawnej. Te dodatkowe wymogi oznaczają, że ETPC odmówił akceptacji gotowego oświadczenia podpisanego przez wnioskodawczynię potwierdzającego, że osoba ta została poinformowana o swoim prawie do odmowy zeznań lub do żądania obecności prawnika, ponieważ wnioskodawczyni była osobą cierpiącą na chorobę alkoholową, zatem była osobą o szczególnych potrzebach. Europejski Trybunał Praw Człowieka stwierdził, że władze powinny były uwzględnić tę okoliczność podczas

³⁹ Wyrok ETPC z dnia 9 października 1979 r., *Airey v Ireland*, § 24.

⁴⁰ Wyrok ETPC z dnia 11 grudnia 2008 r., *Panovits v. Cyprus*, § 72.

⁴¹ Wyrok ETPC z dnia 10 sierpnia 2006 r., *Padalov v Bulgaria*. Zob. również wyrok ETPC z dnia 27 marca 2007 r., *Talat Tunc v Turkey*.

⁴² Wyrok ETPC z dnia 10 sierpnia 2006 r., *Padalov v Bulgaria*, § 54–56.

⁴³ Wyrok ETPC z dnia 24 września 2009 r., *Pishchalnikov v Russia*, § 78–79.

⁴⁴ *Ibidem*, § 78.

informowania wnioskodawczyni o jej prawie do żądania obecności prawnika⁴⁵. W innych wypadkach, gdy podejrzani byli osobami małoletnimi, ETPC podnosił, że na władze nałożony jest szerszy obowiązek zapewnienia, że podejrzany wykazuje „szerokie zrozumienie istoty prowadzonego śledztwa, co to dla niego oznacza, w tym wymiar kary, jaka może zostać nałożona oraz swoje prawo do obrony i, w szczególności, prawo do odmowy zeznań”⁴⁶.

Dyrektywa w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym

49. Na podstawie nowej Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym, każda osoba, która zostanie aresztowana w którymkolwiek państwie unijnym musi zostać poinformowana o swoich prawach procesowych w prostym i przystępnym języku, w jak najwcześniejszym momencie postępowania⁴⁷. Dyrektywa w sprawie prawa do informacji będzie miała istotny wpływ na procedury stosowane w systemie sądownictwa karnego wielu państw członkowskich, w których wymagana będzie zmiana obowiązujących przepisów i praktyk, aby osiągnąć zgodność z postanowieniami dyrektywy.
50. Jak objaśniono powyżej, przepis art. 3 Dyrektywy wymaga, aby każdej osobie podejrzanej lub oskarżonej o popełnienie przestępstwa – niezależnie od tego, czy została zaaresztowana, zatrzymana czy też wniesiono przeciwko niej akt oskarżenia – zostały udzielone podstawowe informacje o przysługujących jej prawach procesowych. Obejmuje to prawo do pomocy prawnej, uzyskania informacji dotyczących oskarżenia, tłumaczeń dokumentów, oraz prawo do odmowy zeznań.
51. W art. 4 Dyrektywy przewidziana jest dodatkowa ochrona dla tych podejrzanych, którzy zostali aresztowani lub zatrzymani. W przepisie tym stwierdza się, że osoby pozbawione wolności muszą uzyskać bardziej szczegółowe informacje dotyczące ich praw, i informacje takie muszą być udzielone w formie pisemnego pouczenia o prawach:
- „1. Państwa członkowskie zapewniają, aby osoby podejrzane lub oskarżone, które zostały zatrzymane lub aresztowane, otrzymały niezwłocznie pisemne pouczenie o prawach. Umożliwia im się zapoznanie z pouczeniem o prawach oraz zatrzymanie go w swoim posiadaniu przez cały okres, w których pozostają pozbawione wolności.
 2. Oprócz informacji, określonych w art. 3, pouczenie o prawach, o którym mowa w ust. 1 niniejszego artykułu zawiera informacje o następujących prawach stosowanych zgodnie z prawem krajowym:
 - (a) prawo dostępu do materiałów sprawy;
 - (b) prawo do poinformowania władz konsularnych oraz jednej osoby;
 - (c) prawo dostępu do pilnej pomocy medycznej; oraz
 - (d) prawo do bycia poinformowanym o maksymalnej liczbie godzin lub dni, podczas których osoba podejrzana lub oskarżona może być pozbawiona wolności, zanim zostanie postawiona przed organem sądowym.
 3. Pouczenie o prawach powinno również zawierać podstawowe informacje o wszelkich dostępnych na mocy prawa krajowego możliwościach: zakwestionowania zgodności z prawem aresztowania, oceny zasadności decyzji o aresztowaniu lub złożenia wniosku o zwolnienie tymczasowe”.

⁴⁵ Wyrok ETPC z dnia 31 marca 2009 r., *Plonka v Poland*, § 37–38.

⁴⁶ Wyrok ETPC z dnia 11 grudnia 2008 r., *Panovits v. Cyprus*, § 67; wyrok ETPC z dnia XX, *S.C. v. the United Kingdom*, § 29.

⁴⁷ *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym*, 2010/0215(COD), COM(2010) 392/3. Dyrektywa stanowi Środek B w ramach Harmonogramu działań UE.

52. W celu zachowania zgodności w całej Unii, do Dyrektywy dołączony jest formularz pouczenia o prawach, który został przetłumaczony na wszystkie oficjalne języki Unii Europejskiej. Państwa członkowskie muszą przekazać pouczenie o prawach podejrzanemu lub oskarżonemu w języku dla niego zrozumiałym. Formularz pouczenia o prawach zawiera jasne i proste objaśnienie dotyczące podstawowych praw przysługujących osobom, które zostały aresztowane, w tym następujące treści:

„Jako osobie zatrzymanej lub aresztowanej przysługują Ci następujące prawa ... Masz prawo do poufnej rozmowy z adwokatem ... Masz prawo wiedzieć, dlaczego zostałeś zatrzymany lub aresztowany i o co jesteś podejrzany lub oskarżony ... Jeżeli nie mówisz językiem, którym posługuje się policja lub inne właściwe organy, lub go nie rozumiesz, masz prawo do bezpłatnej pomocy tłumacza ustnego”.

Inne standardy międzynarodowe i europejskie

53. Kilka innych organów międzynarodowych potwierdziło podstawowe znaczenie niezwłocznego informowania podejrzanych o ich podstawowych prawach.

Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych

54. W przeciwieństwie do EKPC, MPPOiP wyraźnie mówi o znaczeniu przekazania informacji o prawie do obrony, koncentrując się na prawie do pomocy prawnej. Przepis art. 14 ust. 3 lit. d) MPPOiP przewiduje, że każda osoba oskarżona o popełnienie przestępstwa ma prawo „do otrzymania informacji, jeżeli nie posiada obrońcy, o istnieniu powyższego prawa”. Tak zwane *travaux préparatoires* w art. 14 ust. 3 lit. d) wyjaśniają, że prawo do otrzymania informacji o uprawnieniu do pomocy prawnej jest „oczywiste”⁴⁸. W sprawach *Barno Saidova v Tajikistan* oraz *Rolando v Philippines*, Komitet Praw Człowieka ONZ stwierdził naruszenie przepisu art. 14 ust. 3 lit. d), ponieważ podejrzani nie zostali poinformowani o prawie do adwokata przy aresztowaniu⁴⁹.

Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (ang. *European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CPT*)

55. Komitet CPT podkreślał, że wszystkie osoby zatrzymane muszą być „natychmiast wyraźnie poinformowane” o przysługującym im prawie do poinformowania drugiej osoby o swoim zatrzymaniu, prawie do pomocy prawnej, oraz o prawie do badania lekarskiego⁵⁰. Komitet CPT wymienił trzy prawa jako stanowiące „podstawowe zabezpieczenie przed niewłaściwym traktowaniem osób zatrzymanych”⁵¹. Komitet CPT wielokrotnie podkreślał znaczenie nie tylko posiadania tych praw, ale i bycia o nich bezzwłocznie informowanym:

„Komitet CPT uznaje, że osobom zatrzymanym przez policję należy od razu przy zatrzymaniu przekazywać formularz określający te prawa w jasny sposób. Ponadto, osoby takie powinny zostać poproszone o podpisanie oświadczenia, że zostały poinformowane o przysługujących im prawach”⁵².

⁴⁸ Wypis. Komitet Praw Człowieka, 5 Sesja (1949), 6 Sesja (1950), 8 Sesja (1952), A/2929, Capt. VI, § 84.

⁴⁹ Decyzja Komitetu Praw Człowieka z dnia 20 sierpnia 2004 r., *Barno Saidova v. Tajikistan*, UN Doc. CCPR/C/81/D/964/2001, § 6.8. Decyzja Komitetu Praw Człowieka z dnia 8 grudnia 2004 r., *Rolando v. Philippines*, UN Doc. CCPR/C/82/D/1110/2002, § 5.6.

⁵⁰ Standardy CPT; Sekcje merytoryczne Wyciągu z Ogólnego raportu CPT, Wyciąg z 2 Ogólnego raportu [CPT/Inf (92) 30], § 37.

⁵¹ Standardy CPT; Sekcje merytoryczne Wyciągu z Ogólnego raportu CPT, Wyciąg z 2 Ogólnego raportu [CPT/Inf (92) 30], § 36.

⁵² Standardy CPT; Sekcje merytoryczne Wyciągu z Ogólnego raportu CPT, Wyciąg z 6 Ogólnego raportu [CPT/Inf (96) 21], § 16. Zob. również Wyciąg z 12 Ogólnego raportu [CPT/Inf (2002) 15] § 44; Wyciąg z 7 Ogólnego raportu [CPT/Inf (97) 10] § 30; Wyciąg z 19 Ogólnego raportu [CPT/Inf (2009) 27] § 84.

Konwencja ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur

56. Komitet Przeciwko Torturom zamieścił w swoich raportach krajowych cztery podstawowe prawa wszystkich osób zatrzymanych przez policję, oraz podkreślił znaczenie informowania podejrzanych o tych prawach przed rozpoczęciem przesłuchania. Cztery podstawowe prawa, o których podejrzany musi być niezwłocznie poinformowany, to:
- (a) prawo do konsultacji z pełnomocnikiem;
 - (b) prawo do poinformowania innych osób o swoim zatrzymaniu;
 - (c) prawo do badania lekarskiego; oraz
 - (d) prawo do uzyskania informacji o swoich prawach, zarówno w formie ustnej, jak i pisemnej⁵³.

Podstawowe zasady ONZ dotyczące roli adwokata (ang. *Basic Principles on the Role of Lawyers*)

57. Podstawowe zasady dotyczące roli adwokata, przyjęte przez Kongres ONZ w Sprawie Zapobiegania Przystępczości i Postępowania z Przystępcami w roku 1990 zawierają specjalne środki zabezpieczające w sprawach karnych. Na mocy Zasady 5 „Rządy zapewnią, że wszystkie osoby będą niezwłocznie informowane przez stosowny organ o prawie do żądania obecności wybranego przez siebie adwokata, w momencie aresztowania lub zatrzymania bądź oskarżenia o popełnienie przestępstwa”.

Zbiór zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie aresztowania bądź uwięzienia

58. Na mocy Zasady 13 Zbioru zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie aresztowania bądź uwięzienia, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w dniu 9 grudnia 1988 r., „Każdej osobie, w momencie jej zatrzymania, jak również w momencie rozpoczęcia aresztowania lub uwięzienia, bądź też niezwłocznie po tej chwili, organ odpowiedzialny za to zatrzymanie, aresztowanie lub uwięzienie przekaze informację o jej prawach, jak też wyjaśnienie tych praw oraz informację o sposobach korzystania z nich”⁵⁴.

Wniosek

59. Europejski Trybunał Praw Człowieka podkreślił, że władze muszą podjąć wszelkie uzasadnione kroki, aby zapewnić, że podejrzany jest w pełni świadomy przysługującego mu prawa do obrony oraz sposobu, w jaki to prawo może wykonać. Władze muszą z odpowiednim zaangażowaniem zapewnić, że oskarżony rozumie treść swojego prawa do wsparcia i pomocy prawnej oraz do odmowy składania zeznań. Znaczenie przekazywania informacji o prawie do obrony, w szczególności o prawie do pomocy prawnej, zostało wielokrotnie podkreślone przez inne organy międzynarodowe i europejskie, w tym Komitet Praw Człowieka ONZ, Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom, Komitet Przeciw Torturom oraz Organizację Narodów Zjednoczonych. Kilka innych organów międzynarodowych, w tym Komitet Praw Człowieka, CPT oraz CAT, a także różne organy Narodów Zjednoczonych potwierdziły fundamentalne znaczenie niezwłocznego informowania podejrzanych o ich podstawowych prawach.
60. Ponadto, na podstawie nowej Dyrektywy w sprawie prawa do informacji, każda osoba aresztowana w którymkolwiek państwie unijnym musi zostać poinformowana o swoich prawach procesowych w prostym i przystępnym języku, w jak najwcześniejszym momencie postępowania. Komisja Europejska opracowała formularz pouczenia o prawach

⁵³ CAT/C/SR.191, 14 listopada 1994 r., § 46; CAT/C/SR.203, 22 listopada 1994 r., § 37; CAT/C/SR.245, 11 czerwca 1996 r., § 20; CAT/C/SR.247, 29 maja 1996 r., § 37.

⁵⁴ *Zbiór zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie aresztowania bądź uwięzienia*, UNGA Doc. A/RES/43/173.

określający, o jakich prawach należy informować w jasny i prosty sposób osoby zainteresowane.

III. PRAWO DOSTĘPU DO MATERIAŁÓW DOWODOWYCH

61. Zgodnie z zasadą równości stron, podejrzani, na początkowych etapach postępowania karnego, mają prawo dostępu do materiałów dowodowych w aktach sprawy, dzięki którym mogą zgłosić zarzut, że zatrzymanie odbyło się niezgodnie z prawem. Zostało to potwierdzone przez ETPC oraz Komitet Praw Człowieka. Powyższe zostało również jasno wyrażone w Dyrektywie w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym.

Europejska Konwencja Praw Człowieka

62. Każda osoba, która została pozbawiona wolności poprzez aresztowanie lub zatrzymanie ma prawo otrzymać stosowne informacje oraz materiały dowodowe, umożliwiające jej zakwestionowanie, czy zatrzymanie odbyło się zgodnie z prawem. Prawo dostępu do materiałów dowodowych w aktach sprawy przez osobę oskarżoną lub podejrzaną na etapie postępowania przygotowawczego zostało ustalone przez Trybunał w sposób dorozumiany w tekście Konwencji i wynika z interpretacji art. 5 ust. 4 w zw. z art. 6 ust. 3 lit. b) EKPC, fundamentalnej zasady równości stron, a także orzecznictwa ETPC.
63. Zgodnie z art. 5 ust. 4: „Każdy, kto został pozbawiony wolności przez zatrzymanie lub aresztowanie ma prawo odwołania się do sądu w celu ustalenia bezzwłocznie przez sąd legalności pozbawienia wolności i zarządzenia zwolnienia, jeżeli pozbawienie wolności jest niezgodne z prawem”. Z kolei art. 6 ust. 3 lit. b) gwarantuje podsądnemu odpowiedni czas i możliwość przygotowanie się do obrony.
64. W sprawie *Shishkov v Bulgaria*, osoba zatrzymana do wyjaśnienia zakwestionowała ograniczenie jej prawa dostępu do akt sprawy w trakcie postępowania przygotowawczego, natomiast ETPC ustalił zasadę, na mocy której pewne informacje muszą być przekazywane osobom podejrzanym, które zostały zatrzymane. Europejski Trybunał Praw Człowieka podkreślił, że postępowanie karne „musi być zawsze prowadzone w sposób zapewniający równość stron postępowania, tj. oskarżyciela i osoby zatrzymanej”⁵⁵, i stwierdzając naruszenie art. 5 ust. 4 wyjaśnił, że:

„Równość stron postępowania nie jest zapewniona, jeżeli pełnomocnikowi odmawia się dostępu do tych dokumentów w aktach sprawy, które są niezbędne do skutecznego zakwestionowania zgodności z prawem – w rozumieniu Konwencji – zatrzymania jego klienta. Koncepcja zgodności z prawem zatrzymania nie ogranicza się do zgodności z wymogami procesowymi wynikającymi z prawa krajowego, lecz obejmuje również uzasadnione podejrzenie, stanowiące podstawę aresztowania, zasadność celu, jak ma być osiągnięty dzięki aresztowaniu, oraz uzasadnienia samego zatrzymania”⁵⁶.

65. *Wystarczająca informacja*. Europejski Trybunał Praw Człowieka stwierdził, że choć nie istnieje reguła, na mocy której kompletne akta sprawy mają być udostępniane podejrzanemu lub jego zastępcy prawnemu, „muszą oni tak czy inaczej otrzymać wystarczające informacje umożliwiające zwrócenie się do sądu o weryfikację” zgodności z prawem zatrzymania, na mocy art. 5 ust. 4⁵⁷. W sprawie *Garcia Alva v Germany* ETPC wyjaśnił, że prawo dostępu do materiałów dowodowych w aktach sprawy przez osobę podejrzaną lub oskarżoną wynika z prawa do rzetelnego procesu sądowego, określonego

⁵⁵ Wyrok ETPC z dnia 9 stycznia 2003 r., *Shishkov v Bulgaria*, § 77. Zob. również decyzja ETPC z dnia 13 lutego 2001 r., *Lietzow v. Germany*, § 44; wyrok ETPC z dnia 13 lutego 2001 r., *Schöps v Germany*, § 44.

⁵⁶ Wyrok ETPC z dnia 9 stycznia 2003 r., *Shishkov v Bulgaria*, § 77.

⁵⁷ Wyrok ETPC z dnia 12 kwietnia 2005 r., *Shamayev and Others v Georgia and Russia*, § 413; wyrok ETPC z dnia 5 lutego 2002 r., *Čonka v Belgium*, § 50.

w art. 6 EKPC, oraz stwierdził, że „zarówno oskarżeniu jak i obronie należy umożliwić uzyskanie wiedzy, oraz skomentowanie uwag znajdujących w aktach sprawy i materiałach dowodowych przedstawionych przez drugą stronę”⁵⁸. Władze muszą ujawnić nie tylko podstawowe dokumenty, takie jak nakaz aresztowania, zeznanie wnioskodawcy czy raporty z ewentualnych przeszukań⁵⁹. Podejrzanemu należy umożliwić zapoznanie się z wynikami śledztwa prowadzonego w trakcie postępowania przygotowawczego⁶⁰, na przykład poprzez ujawnienie zeznań kluczowych świadków, które mogą wpływać na decyzję o zatrzymaniu do wyjaśnienia⁶¹. Dozwolone jest udzielenie dostępu do akt sprawy tylko pełnomocnikowi, a nie osobiście podejrzanemu⁶². Jednak gdy podejrzany nie posiada pełnomocnika lub samodzielnie prowadzi obronę, musi otrzymać dostęp do akt sprawy⁶³.

66. *Podsumowania mogą nie być wystarczające.* Europejski Trybunał Praw Człowieka ustalił również zasady dotyczące praktycznej strony udzielania dostępu do materiałów dowodowych. W sprawie *Mooren v Germany* ETPC uznał, że udostępnienie czterostronicowego podsumowania akt sprawy nie stanowiło wypełnienia obowiązku prokuratury w tym zakresie, ponieważ w niesprawiedliwy sposób ograniczono wnioskodawcy możliwość zakwestionowania zatrzymania. Podobnie, ustny przekaz dotyczący okoliczności i dowodów w sprawie nie spełnił wymogów w zakresie równości stron postępowania⁶⁴. Fakt, że miejscowy sąd następnie uznał, że prawa procesowe wnioskodawcy zostały ograniczone poprzez brak dostępu do akt sprawy, i zezwolił pełnomocnikowi wnioskodawcy na zapoznanie się z aktami sprawy w późniejszym terminie, nie zniwelował skutków uchybień proceduralnych, jakie miały miejsce na wcześniejszych etapach postępowania⁶⁵. Europejski Trybunał Praw Człowieka uznał, że władze muszą wdrożyć procedury zapewniające możliwość bezzwłocznego zapoznania się z aktami sprawy przez obronę, przy czym procedury takie nie powinny być nadmiernie sformalizowane⁶⁶.
67. *Wąska interpretacja ograniczeń.* Wszelkie ograniczenia prawa dostępu do materiałów dowodowych w aktach sprawy muszą być absolutnie niezbędne, wąsko interpretowane i zrównoważone zastosowaniem innych środków zapewniających równość stron postępowania. Europejski Trybunał Praw Człowieka potwierdził wymóg efektywnego prowadzenia śledztwa, co może sugerować, że część informacji zebranych w trakcie śledztwa powinna pozostać poufna, aby nie dopuścić do manipulacji dowodami przez podejrzanego, wpływania na świadków czy zakłócania toku postępowania⁶⁷. Jednak ETPC uznał również, że „takiego uzasadnionego celu nie można realizować kosztem znaczących ograniczeń w zakresie uprawnień obrony”⁶⁸. Europejski Trybunał Praw Człowieka stwierdził, że informacje niezbędne do oceny zgodności z prawem zatrzymania muszą być w odpowiedni sposób udostępnione pełnomocnikowi podejrzanego nawet w wypadkach, gdy władze państwowe zgłosiły obawy dotyczące ewentualnego matactwa i manipulacji

⁵⁸ Wyrok ETPC z dnia 13 lutego 2001 r., *Garcia Alva v Germany*, § 39.

⁵⁹ Wyrok ETPC z dnia 13 lutego 2001 r., *Garcia Alva v Germany*, § 40–43.

⁶⁰ Wyrok ETPC z dnia 31 marca 2009 r., *Natunen v Finland*, § 42; wyrok ETPC z dnia 15 listopada 2007 r., *Galstyan v Armenia*, § 84.

⁶¹ Wyrok ETPC z dnia 13 lutego 2001 r., *Lietzow v Germany*, § 45–48; wyrok ETPC z dnia 13 lutego 2001 r., *Garcia Alva v Germany*, § 40–43.

⁶² Wyrok ETPC z dnia 19 grudnia 1989 r., *Kamasinski v Austria*, § 88; wyrok ETPC z dnia 21 września 1993 r., *Kremzow v Austria*, § 52.

⁶³ Wyrok ETPC z dnia 18 marca 1997 r., *Foucher v France*, § 35–36.

⁶⁴ Wyrok ETPC z dnia 9 lipca 2009 r., *Mooren v Germany*, § 121–125.

⁶⁵ Wyrok ETPC z dnia 9 lipca 2009 r., *Mooren v Germany*, § 121.

⁶⁶ Wyrok ETPC z dnia 13 lutego 2001 r., *Schöps v Germany*, § 47–55.

⁶⁷ Wyrok ETPC z dnia 13 lutego 2001 r., *Lietzow v Germany*, § 47; wyrok ETPC z dnia 16 lutego 2000 r., *Jasper v the United Kingdom*, § 43; wyrok ETPC z dnia 24 czerwca 2003 r., *Dowsett v the United Kingdom*, § 42.

⁶⁸ Wyrok ETPC z dnia 9 stycznia 2003 r., *Shishkov v Bulgaria*, § 77.

dowodami⁶⁹, czy też w wypadku istnienia ryzyka dla skutecznego zakończenia trwającego śledztwa⁷⁰. Wszelkie ograniczenia muszą być absolutnie niezbędne a ewentualne utrudnienia dla obrony spowodowane ograniczeniem praw muszą zostać wyeliminowane na kolejnych etapach postępowania.

68. W sprawie *Moiseyev v Russia*, rząd podniósł, że dostęp do akt sprawy został ograniczony w związku z obawami związanymi z bezpieczeństwem narodowym. Europejski Trybunał Praw Człowieka uznał, że ograniczenia dostępu tak czy inaczej muszą mieć ograniczony zakres, oraz muszą być odpowiednie i uzasadnione przepisami prawa:

„Trybunał rozumie, że względy bezpieczeństwa narodowego mogą, w pewnych okolicznościach, skutkować wprowadzeniem ograniczeń proceduralnych w sprawach obejmujących tajemnicę państwową. Jednak nawet w wypadku, gdy narażone jest bezpieczeństwo narodowe, zasady praworządności i reguły prawa obowiązujące w demokratycznych społeczeństwach wymagają, aby stosowane środki wpływające na podstawowe prawa człowieka, takie jak prawo do sprawiedliwego procesu, miały podstawę zgodną z prawem i były odpowiednie do pełnionej funkcji ochronnej”⁷¹.

Dyrektywa w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym

69. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym podkreśla wagę pełnego, nieograniczonego i wolnego dostępu do akt sprawy. Zgodnie z art. 7 ust. 1 Dyrektywy:

„1. W przypadku gdy osoba zostaje zatrzymana i aresztowana na jakimkolwiek etapie postępowania karnego, państwa członkowskie zapewniają osobom zatrzymanym lub ich obrońcom dostęp do będących w posiadaniu właściwych organów dokumentów, które są związane z konkretną sprawą i mają istotne znaczenie dla skutecznego zakwestionowania, zgodnie z prawem krajowym, legalności zatrzymania lub aresztowania

2. Państwa członkowskie zapewniają udzielanie osobom podejrzanym lub oskarżonym lub ich obrońcom dostępu przy najmniej do całego będącego w posiadaniu właściwych organów materiału dowodowego, niezależnie od tego, czy jest on na korzyść czy na niekorzyść osób podejrzanych lub oskarżonych, w celu zagwarantowania rzetelnego postępowania i możliwości przygotowania obrony”.

70. W art. 7 ust. 3 oraz w Motywie 30 Dyrektywy mowa również o momencie udzielenia dostępu do akt sprawy. Materiały należy udostępnić w czasie umożliwiającym skuteczne wykonanie praw strony obrony, a najpóźniej przed posiedzeniem sądu zwołanym w celu oceny zgodności z prawem aresztowania lub zatrzymania, zgodnie z art. 5 ust. 4 EKPC. Na podstawie Motywu 34, dostęp taki powinien być udzielony bezpłatnie.
71. Motyw 32 ponownie podkreśla znaczenie pełnego dostępu do akt sprawy precyzując, że ograniczenie prawa dostępu do materiałów dowodowych będących w posiadaniu odpowiednich organów można uzasadnić wtedy, gdy dostęp taki może spowodować „poważne zagrożenie dla życia lub praw podstawowych innej osoby, lub w przypadku gdy odmowa takiego dostępu jest bezwzględnie konieczna dla ochrony ważnego interesu publicznego”. Zgodnie z tym Motywem, każdą taką odmowę należy wyważyć w świetle prawa do obrony i będzie ona interpretowana rygorystycznie, zgodnie z prawem do rzetelnego procesu przewidzianym w EKPC.

⁶⁹ Wyrok ETPC z dnia 13 lutego 2001 r., *Lietzow v Germany*, § 45, 47.

⁷⁰ Wyrok ETPC z dnia 13 lutego 2001 r., *Garcia Alva v Germany*, § 42.

⁷¹ Wyrok ETPC z dnia 9 października 2008 r., *Moiseyev v Russia*, § 215–217. Zob. również wyrok ETPC z dnia 24 września 2007 r., *Matyjek v. Poland*, § 59.

Pozostałe standardy międzynarodowe

Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych

72. Prawo dostępu do materiałów dowodowych przez osobę oskarżoną lub podejrzaną wynika z interpretacji art. 14 ust. 3 lit. b) MPPOiP, który zapewnia podejrzanym w postępowaniu karnym możliwość „dysponowania odpowiednim czasem i możliwościami w celu przygotowania obrony”. W Komentarzu ogólnym 32, Komitet Praw Człowieka podkreślił, że „odpowiednie środki muszą obejmować dostęp do dokumentów i innych materiałów dowodowych; dostęp taki musi obejmować wszystkie materiały, jakie prokuratura zamierza przedstawić w sądzie przeciwko oskarżonemu lub materiały odciążające. Materiał odciążający powinien być rozumiany nie tylko jako materiał potwierdzający niewinność, ale również inne materiały dowodowe, z których można skorzystać w czasie obrony (np. przesłanki, że zeznanie nie zostało złożone dobrowolnie)”⁷².

Wniosek

73. W celu zagwarantowania przestrzegania zasady równości stron, ETPC stwierdził, że podejrzeni, na początkowych etapach postępowania karnego, mają prawo dostępu do materiałów dowodowych w aktach sprawy, dzięki którym mogą zgłosić zarzut, że zatrzymanie odbyło się niezgodnie z prawem. Obejmuje to wyniki śledztwa prowadzonego w trakcie postępowania, a także materiały dowodowe dotyczące zasadności podejrzeń stanowiących podstawę aresztowania, zasadności samego aresztowania, oraz uzasadnienia dla zatrzymania podejrzanego do wyjaśnienia. Dowody takie muszą być przekazane bez zbędnej zwłoki, a wszelkie ograniczenia dostępu do akt sprawy muszą być absolutnie niezbędne, wąsko interpretowane i zrównoważone zastosowaniem innych środków zapewniających równość stron postępowania. Komitet Praw Człowieka podtrzymał ogólną zasadę, iż podejrzeni muszą mieć dostęp do dokumentów materiałów dowodowych zgromadzonych w aktach sprawy, oraz podkreślił, że obejmuje to również materiały odciążające.
74. Standardy przewidziane w EKPC i w MPPOiP są teraz odzwierciedlone w Dyrektywie w sprawie prawa do informacji, która nakłada wiążące obowiązki na wszystkie państwa członkowskie w zakresie zagwarantowania, że oskarżony lub jego obrońca mogą uzyskać dostęp do wszystkich dokumentów zgromadzonych w aktach sprawy, które mogą odnosić się do ustalenia, czy aresztowanie bądź zatrzymanie odbyło się zgodnie z prawem. Dyrektywa określa ponadto, że dostęp musi być bezpłatny, i musi zostać udzielony w odpowiednim czasie, aby umożliwić oskarżonemu przygotowanie obrony lub zakwestionowanie decyzji podjętych na etapie postępowania przygotowawczego. Państwa członkowskie, które nie posiadają w pełni wdrożonych zasad wynikających z Dyrektywy będą zmuszone do wprowadzenia zmian w swoich systemach sądownictwa.

WNIOSKI DOTYCZĄCE PRAWA DO INFORMACJI

75. Europejska Konwencja Praw Człowieka i Międzynarodowy Pakt Praw Politycznych i Obywatelskich określają szczegółowe zasady odnośnie do informacji, jakie muszą być przekazane osobom oskarżonym lub podejrzanym o popełnienie przestępstwa, na najwcześniejszym etapie postępowania karnego. Informacje takie obejmują przyczyny aresztowania, najważniejsze fakty świadczące przeciwko takim osobom, stanowiące podstawę oskarżenia, oraz prawną kwalifikację zarzucanego czynu. Wszyscy podejrzeni muszą ponadto zostać poinformowani o swoim prawie do obrony, przy czym ETPC podkreślił, że władze sądowe muszą podjąć wszystkie uzasadnione kroki w celu zapewnienia, że podejrzeni są w pełni świadomi przysługujących im praw od samego początku postępowania karnego. Wreszcie, podejrzeni mają prawo dostępu do materiałów

⁷² Komitet Praw Człowieka, Komentarz ogólny nr 32, *Prawo do równego traktowania przed sądami i trybunałami oraz do sprawiedliwego procesu*, UN Doc. CCPR/C/GC/32, 23 sierpnia 2007 r., § 33.

dowodowych zgromadzonych w aktach sprawy, które pozwolą im na zakwestionowanie zgodności z prawem zatrzymania.

76. Rada Unii Europejskiej uznała prawo do informacji za kluczowy komponent Harmonogramu działań UE, mający na celu zapewnienie pełnego wdrożenia oraz stosowanie minimalnych standardów w całej Unii w odniesieniu do praw osób oskarżonych i podejrzanych⁷³. Obecnie, po przyjęciu przez Parlament Europejski i Radę Dyrektywy w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym, każde państwo członkowskie musi zapewnić, że obowiązujący system prawa karnego jest zgodny z minimalnymi standardami przewidzianymi w Dyrektywie.

⁷³ Rezolucja Rady z dnia 30 listopada 1999 r. (2009/C 295/01).